

УДК 82.91:821.162.+ 821.161.2

Ольга ЦІВКАЧ
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

«...PRZYJACIÓŁ, TAKICH JAK PAN...
W OGÓLE NIE DUŻO W PRZYRODZIE»
(листування станіслава вінценза і ростислава єндика)

Стаття присвячена історії листування Станіслава Вінценза і Ростислава Романа Єндика, яке було свідченням особистого та інтелектуального спілкування польського й українського письменників-емігрантів.

Ключові слова: епістолографія, інтелектуальне спілкування, взаємодія польської та українських літератур.

The article deals with the correspondence between the immigrant writers – Stanislaw Vincenz and Rostyslav Roman Yendyk, which is testimony of personal and intellectual communication between Polish and Ukrainian writer.

Key words: epistolography, intellectual communication, Polish-Ukrainian literary relations.

Przedmiotem analizy w artykule jest korespondencja pisarzy-emigrantów – Stanisława Vincenza i Rostysława Romana Yedyka, będąca świadectwem prywatnej i intelektualnej komunikacji pomiędzy pisarzem polskim a ukraińskim.

Słowa kluczowe: epistolografia, komunikacja intelektualna, relacje wzajemne literatury polskiej i ukraińskiej.

В архіві Станіслава Вінценза в Національному Інституті ім. Оссолінських у Вроцлаві серед кореспонденції різними мовами і з різних країн зберігаються 32 листи українського письменника-емігранта, поета, вченого-антрополога, доктора філософії Ростислава Романа Єндика (1906-1974), земляка польського письменника, що мешкав після II Світової війни у Мюнхені, ім'я якого в Україні довгий час було заборонено з політичних причин, а творчість «несправедливо вилучена з літературного процесу» [8]. І тільки в останні десятиліття художня творчість Єндика стала предметом наукового зацікавлення українських літературознавців [9, с. 11].

Листи Єндика написані польською мовою у період з 1955 по 1977 рік, спочатку до самого письменника, а після його смерті 1971 року – до сина Андрія і дружини Вінценза, пані Ірени Вінценз. Ростислав Єндик був молодшим від польського письменника на вісімнадцять років, але ця різниця у віці не відчувається в листуванні: це спілкування двох яскравих особистостей, яких поєднували не тільки спогади про Гуцульщину, не тільки взаємоповага, а й спільність духовних потреб митців, людей, зацікавлених літературою, філософією, народною творчістю. Листів Вінценза до Єндика у Вроцлавському архіві значно менше, їх лише десять. Це переважно копії, зроблені на друкарській машинці, й можна припустити, що більша частина листів Вінценза зберігається в архіві Ростислава Єндика в Німеччині.

Особисте знайомство Єндика з Вінцензом відбулося 1934 року, коли молодий поет і антрополог приїхав до Вінценза у Бистрицю, де його вразила скромність і майже селянські умови, в яких жила сім'я письменника. Дні, проведені в гостинному колі сім'ї Вінцензів, запам'яталися Єндиком назавжди; багато років потому він напише у листі, що беззастережно любила його лише рідна матір і родина Станіслава Вінценза: «Bo jak zastanawiałem się nad swoim życiem, to widzę, że nigdy nie byłem lubiany (...), ale cieszę się, że moja matka najbardziej mnie kochała, jak również u Państwa znalazłem ciepłe uczucia od pierwszego spotkania w 1934 roku» [1, с. 349].

Листування між Єндиком і Вінцензом різноманітне за змістом і темами: вони ділилися творчими планами, обговорювали літературні новини, дискутували щодо проблем антисемітизму й поліпшення польсько-українських відносин у повоєнні часи, вели розмови про те, як будуть спільно писати «антропологію» [1, с. 261, 294, 301, 313, 321]. Ростислав Роман Єндик цікавився також науковою працею сина Станіслава Вінценза, Анджея, з проблем української ономастики, давав слушні поради [1, с. 288] й високо оцінив перші друковані наукові розвідки молодого вченого [13]: «Jak czytałem jego (Andrzeja Vincenza – O.Ц.) artykuł w „Kulturze”, to miałem pierwszy raz w życiu wrażenie ojca pod Troją, jak patrzy na swego syna, który rzuca się na wrogów i zadaje cięcia, a ojciec podziwia zręczność i wyszkoleni» [1, с. 285].

Однією з тем, яка проходила через усю кореспонденцію письменників, була доля перекладів і друку наступних частин епопеї Станіслава Вінценза «На високій полонині». Вінценз у листі до Єндика висловив свої побоювання, що без іншомовних перекладів, а особливо без українського, його твір буде відомим лише польському читачеві: «Widzi Pan jak w mojej wesołej i optymistycznej z natury duszy zaczynają się legnąć podejrzenia i niepokoje – że odstąpić mnie wyłącznie Polakom (a w najlepszym razie sowietom), kiedy ja zawsze ufnie udowaśniałem, że należę do obydwóch bratnich i sąsiedzkich narodów» [2, с. 473]. Можливо, тому Єндик повертається до задуму перекласти гуцульську сагу польського письменника українською, згадує свою обіцянку, дану ще 1936 року, після виходу «Правди старовіку»: «Ja szukałem za pierwszym tomem, żeby dotrzymać słowo z przed 20 laty i przetłumaczyć przynajmniej jeden rozdział o Wasyluku»¹ [1, с. 270]. Переклад (хоча б уривків із книжки про Гуцульщину) стає для Єндика своєрідною спробою висловити свою тугу за втраченою Батьківщиною, яку він виливав і у власних творах: «Nie przypuszczałem nawet, że jestem tak silnie związany z rodzinnymi stronami. Czuje czasem taką nostalgie, że «mynają się z żalu» [1, с. 267]. Він вважав, що книжка Вінценза «На високій полонині» повинна стати доступною широким колам українських читачів. У листі до Вінценза він наводить слова відомого українського еміграційного журналіста Михайла Добрянського [1] з Лондона, що «to wstyd że tego tłumaczenia jeszcze dotychczas po ukraińsku nie ma! Historyczną zasługę dla naszej literatury będzie miał ten, który całość przetłumaczy» [1, с. 287]. Єндик був дуже задоволений, що його перекладацькі наміри сподобалися Вінцензу, він писав: «Cieszę się, że Pan uważa mnie za stosownego tłumacza „Połoniny”. To nakłada na mnie tym większy obowiązek, żeby podjęty dobrowolnie obowiązek dobrze spełnić!» [1, с. 281]. Але в Єндика не було твору Вінценза, він не міг його відшукати у німецьких бібліотеках: «Mimo moich starań przez „Bayrinde Staatsbibliothek” nie otrzymałem Pańskiej „Połoniny” od żadnej biblioteki w Niemczech. To znaczy, że w tym kraju w ogóle Pańskiego dzieła nie ma, a dlatego bardzo prosiłbym, czy Pan nie pożyczyłby mi później owego egzemplarzu» [1, с. 287]. Можна припустити, що Вінценз задовольнив прохання Єндика, тому

що, починаючи з 1956 року, майже у всіх листах є декілька рядків про його постійну роботу над перекладом. Станіслав Вінценз завжди підтримував свого українського приятеля, радив, як краще у перекладі відтворити гуцульську говірку. Єндик прислуховувався до порад, але й мав свою власну думку: «Najlepszy dowód dal Pan proponują zamianę na „судці”. Ja odczuwałem, że potrzeba innego pojęcia, ale nie mogłem znaleźć. Co do „сонічку” Pan nie ma racji. Ale to nie ważne. Zresztą będziemy się kłócić za taki usterki i z Panem, i z Andrzejem» [1, с. 297]. Вінценз також звертав увагу українського перекладача на уривки, які, на його думку, варто перекласти в першу чергу, наприклад «Сироїди»: «Jest wskazaną pewną radą z mojej strony, a mianowicie wydaje mi się należałoby zacząć przekład od pewnego nieco sensacyjnego, a gdyby ktoś chciał się tak wyrazić, nawet politycznie sensacyjnego rozdziału. Mam na myśli rozdział, który ma, co najmniej, trzy tytuły. A mianowicie „W kraju niewoli”, „Noc fłojery” a poza tym powszechnie zwany „Syrojidy”. Jak może wiadomo Panu jest to jakiś stary odblask najazdu Mongołów, a potem także wrażenie z rosyjskiej inwazji. W r.1915 rosyjscy żołnierze straszili naszych chłopów (autentyczny wypadek w Słobodzie), że jeśli nie będą posłusznie spełniać nakazów rekwizycji, sprowadzą Syroidów, którzy zjadą wszystko na polu» [2, с. 475]. Попрада Вінценза щодо «Сироїдів» дуже зацікавила Єндика своєю політичною актуальністю: «Interpretacje Syroidów bardzo mnie zaciekawiła. Z terażniejszości oni stają całkiem wyraźnym symbolem. Właśnie tak, jak Pan rozumie mity ludowe. Tutaj można rozumieć tych przeklętych Moskałów bolszewików» [1, с. 313]. Вінценз у листах намагався нагадати Єндикові деякі приклади з гуцульського фольклору. Цікавим є лист Вінценза, де він ділиться своїми роздумами щодо спільності рис магічних обрядів у різних народів під час контактів з душами померлих, що підтримувався переважно за допомогою символу – приготування куті на Гуцульщині та подібного обряду у Давній Греції, буде цитувати уривки з творів грецькою мовою, а закінчить листа, наводячи уривок українською зі старовинної гуцульської коляди під назвою «Умерла коляда», яку співають під акомпанемент скрипок для душі, що відійшла [2, с. 488-489].

Навесні 1957 року Єндик переклав розділ з першої книжки «На високій полонині» і, переконаний, що уривок буде надрукований, пише до Вінценза: «Zamelduję Panu, że od

¹ Василюк (Wasyluk) – так Єндик у листах до Вінценза буде називати уривки з епопеї «На високій полонині» за прізвиськом одного з героїв твору.

kwietnia idzie Wasyluk w „Христианському Голосі»; a po nadrukowaniu w czasopiśmie zbiorę wszystko do książki» [1, s. 297]. Тоді ж Єндик вирішує написати вступ до українського варіанта «На високій полонині» і звертається з проханням до автора: «Przed początkiem druku w numerze Wielkanocnym, chciał bym napisać artykuł o Panu i Pańskim dziele. Czy mógł bym prosić o kilka dat biograficznych? Ale gdzieś do 5 kwietnia, bo później już nie mogło by pójść. Albo nawet do końca marca!» [1, s. 297]. Але, як відомо, уривок із першої книжки «На високій полонині» під назвою «Коляда на Гуцульщині» українською мовою був надрукований лише в грудні 1957 року [7, с. 2–3]. Усі ж наступні намагання Єндика видати «На високій полонині» в українському перекладі не були реалізовані. Наприклад, у липні 1961 року він пише до Вінценза: «Tłumaczenia dokonałem i oddałem skrypt do redakcji „Християнського Голосу”. Drukować będą, jak pojedę ktoś z redakcji na odpoczynek, żeby sobie tak ułatwić redagowanie numeru przy redukcji sił robotniczych» [1, s. 302].

Ростислав Єндик навіть запропонував Вінцензу певний план, як можна було б видати цілий твір. Він вважав, що найкращий спосіб – друкувати уривки «Полонини» в різних часописах, а пізніше скласти з них усю книжку: «Jeśli Pan pozwoli, z „Wasylukiem” zrobimy w ten sposób: ja będę drukował tłumaczenie „podwałem” w tygodniku „Chreścijański Hołos”, a potem zrobię odbitkę i gdzieś w jesieni wynikła by książka. Myślę, że to było by najlepsze wyjście» [1, s. 274]. Із листування стає зрозумілим, що письменники планували видати книжку Вінценза «На високій полонині» українською у двох томах. Умова про друк, напевно, була підписана з мюнхенським видавництвом «Logos», яке Єндик згадував в кореспонденції. Про це свідчить лист від серпня 1967 року, де йдеться про переказ зі згаданого видавництва певної суми (400 марок) для Вінценза, які Єндик мав отримати як оплату за український переклад: «Nie odpisałem na Państwa miły list, bo mam tyle służbowej korespondencji, że na prawdę nie mogę patrzeć na swoje pisadła. Ale marzyć lekko i dlatego prawie każdego dnia jestem w swoich myślach koło Państwa. Przed kilkoma tygodniami wysłał „Logos” na moje zlecenie 400 marek *a conto* honoraru za tłumaczenie „Połonin”. To jest dowód, że nie zapomniałem swoich zobowiązań i myślę o nich» [1, s. 318]. Липневий лист 1968 року також підтверджує існування зазначеної умови. Єндик, знаючи про хворобу Вінценза, не забу-

вав фінансово допомагати йому, використовуючи кошти, які він мав отримати у тому самому видавництві «Logos»: «Przypuszczam, że u Państwa nie przelewa się i szukałem za sposobem, jak to przesłać Państwu coś *a conto*. Kiedy wyjdzie mój wybór z „Połoniny” – o tym tylko Allah wie. Ale jakoś trzeba inaczej robić. Poleciłem drukarni „Logos” wysłać Państwu 200 DM. To będzie mało, ale tymczasem nie mogę więcej. Może później. Zawsze lepiej 1 grosza do kieszeni jak dwa z kieszeni» [1, s. 325]. Правда, всі плани щодо видання книжки Вінценза не витримували випробування дійсністю, на перешкоді постійно ставали фінансові проблеми. Єндик зробив спробу видати український переклад «На високій полонині» за допомогою Українського технічно-економічного інституту, де він з 1961 року обіймав посаду ректора, але рішенням загальних зборів інституту йому було відмовлено під тим приводом, що технічний інститут немає нічого спільного з літературою [1, s. 350]. Єндик звертався по допомогу до українців і поляків, які мешкали у різних країнах, але зміг зібрати лише невелику суму: «Dał 500 dol. nasz biskup Platon Kornyluk, Hucuł z Bukowiny i syn nauczyciela. Jestem z nim w dobrych stosunkach. Jeszcze dojdzie 100 dol., razem 600, a za resztę nie ręczę. Mało! Z Ameryki (від українців, що мешкали в США – *O.Ц.*) nie otrzymałem odpowiedzi. Ludzie identyfikują siebie z Huculszczyzną i to im wystarcza dla spokoju ducha i wyobraźni własnej» [1, s. 340]. У Швейцарії збір коштів на видання двох книжок, за словами Єндика, теж не був вдалим: «Zbiórka na wydanie 2 tomów w Szwajcarii idzie jak krew z nosa» [1, s. 340].

Єндик мріяв, що книжка Вінценза стане популярною і відомою в усіх європейських країнах, оскільки в ній, на його думку, польський письменник не тільки описав життя гуцулів з їхньою багатого культурою, але й довів Європі, що знищення цієї культури неможливе, доки існують такі твори, як «На високій полонині», що має дуже важливе значення для розвитку сучасної європейської літератури: «Ja widzę u Pana kogoś innego: pokazać w Europie, że ten *Untergang* kultury jest bez znaczenia, jeśli kto ma wielką duszę i rzetelnie idzie do swego (...). Niestety, terażniejsza literatura jest brudna, z uporem idzie w dół, świadomie, niby to żeby zobrażać małego człowieka, a nie swoją właśnie małość. Przecież i Pan wziął małych ludzi i co z tego wyszło? Same giganty!» [1, s. 273]. Прочитавши 1955 року в паризькій «Культурі» рецензію Чеслава Мілоша на англомовне видання частин з «Полонини» й

анонс виходу у світ польського перекладу [13], Єндик замовив книжку в представника видавництва «Veritas»: «Kupiłem już dwa egzemplarze, ale kupię 100, żeby moi znajomi przeczytali sobie raz w życiu dobrą książkę» [1, с. 273]. Пізніше Єндик напише до Вінценза, що англomовний варіант книжки про Гуцульщину дуже сподобався їхнім землякам у Канаді: «Przyjechał tutaj z Edmontonu Niniowskyj (z Kołomyji). Mówi, że angielskie tłumaczenie bardzo podobało się Kanadyjczykom. On kupił 3 exemplary i podarował Anglikom na uniwersytecie» [1, с. 326].

Ростислав Роман Єндик робив кроки і щодо надрукування німецького перекладу уривків з книжки «На високій полонині», спілкуючись з перекладачем доктором Юзефом Ханном, який поставив певні умови. Єндик виклав їх у листі й радив, щоб і Анджей Вінценз написав до Ханна, подав його адресу [1, с. 310]. Цей задум теж не був реалізований, а Єндик досить негативно оцінив роль Ю. Ханна у справі німецького перекладу («Bardzo niesolidny chłopak» [1, с. 313]) і радив пошукати іншого німецького перекладача.

Листування між українським і польським письменником було важливою складовою їхніх дружніх стосунків, викликане потребою спілкування. Єндик почував себе самотнім на чужині. Станіслав Вінценз розумів свого молодшого приятеля, добре знав, як перебування на еміграції впливає на людину. До того ж він сам, постійно працюючи над наступними книжками тетралогії «На високій полонині», відчував необхідність в українському оточенні, шукав людину, яка б добре розуміла його наміри, могла б бути як одностороннім, так і опонентом, тому він не випадково писав до Єндика, запрошуючи його до Лозанни: «Myślę że warto spotkać się dla obu stron. Boję się mianowicie między innymi, że Pan trochę «zdziwaczał» albo «zardzewiał». Chciałbym Panu niejedno przeczytać. Naturalnie obawiam się także, że i ja bez Pana i bez rodaków Ukraińców skapcieję i zdziwaczeję» [2, с. 473].

У вересні 1956 року Єндик уперше відвідав Станіслава Вінценза у Франції. Ця зустріч, атмосфера спогадів та інтелектуальних бесід була для нього відпочинком душі, у листах до Вінценза він мріяв про нові зустрічі, щоби натішитися спілкуванням з чудовими людьми: «Chcę znaleźć żywe słowo u Pana, słowo o pobłażliwości, o tolerancji, o dobroci» [1, с. 272]. За кілька днів у новому листі напише: «Wróciłem całkiem odświeżony i trzeba było kilka tygodni, żeby znów zrobić się zgorzkniałym, jak to bywa chyba z każdym

emigrantem» [1, с. 292]. Напевно, саме під час цієї зустрічі (12–19 вересня 1956 р.) виникли плани щодо подальшої співпраці між польським і українським письменниками, особливо цікавим був задум написання спільної роботи з антропології. Запис Ірени Вінценз у щоденнику від 15 вересня 1956 року свідчить, що у Греноблі Ростислав Єндик висловив пропозицію про те, що книжка Станіслава Вінценза заслуговує на Нобелівську премію в галузі літератури [12, с. 314]. Під час цієї зустрічі була також задумана програма публічних лекцій Вінценза для поляків і українців у Мюнхені, як перших кроків на шляху зближення двох народів після трагічних воєнних подій: «...Żeby Pan miał jeden wieczór z nami (українцями. – О.Ц.), jeden z Polakami, jeden wspólny o Platonie; przecież to zblizenie pomiędzy naszymi narodami powinno odbywać się właśnie w dziedzinie kulturalnej» [1, с. 293]. На перешкоді виступів у Мюнхені у 50-х роках стали фінансові труднощі, але такі літературні вечори все ж відбулися у 1961 році. Цього року, приїхавши на запрошення Єндика до Мюнхена, Станіслав Вінценз виступав зі своїми спогадами про Гуцульщину, читав уривки з «Полонини» як полякам, так і перед громадою українських емігрантів. Ростислав Єндик писав, що українські слухачі були в захваті від цієї зустрічі, а архієпископ Іван Бучко [5] навіть побажав прочитати твори польського письменника мовою оригіналу [1, с. 302]. Група слухачів – колишніх земляків письменника – згодом напише до нього зворушливого листа з подякою за виступ про Гуцульщину [3, с. 21–24].

У наступних роках (1956–1970) Єндик ще декілька разів відвідував родину Вінцензів у Греноблі, Ля Комбе, в Лозанні. Ці зустрічі, спілкування, мудрість і ерудиція польського письменника, гостинність («tyle serdeczności nie przeżyłem od dawnych lat!» [1, с. 295]), сімейна гармонія завжди позитивно впливали на стан його душі: «Gościna u Państwa uspokoiła mnie jakoś. Najlepszy dowód, że po 10 latach podczas powrotu napisałem w pociągu wiersz» [1, с. 309].

У листах Єндик часто розповідав Вінцензу про свої творчі плани («teraz drukuję swoje poematy. Jak wyjdą z druku, wyślę ich do Pana» [1, с. 267]), про успіх свого творчого вечору: «Miałem w Monachium mój wieczór literacki. Była pełna sala. Wstęp był dobry, czytali także nie źle, moje końcowe słowo o „Sobie samym” ogólnie podobało się. Ktoś tam powiedział, że „tak powinien mówić poeta”» [1, с. 348]. Правда, інколи він скаржився, що йому складно публіку-

вати свої твори, що це стримує його творчість, він не може писати тільки в «шухляду»: «Jakoś mi nie idzie. Co spróbują, to nie udaje mi się, już z różnych stron podchodzę, jak do dzikiego konia – ostrożnie, łagodnie, po cichu. I wyrwa się ten koń. Jestem bardzo przybity, że i moje nowele nie ujrzą świat. Miały być drukowane w lecie, później jesienią itd., a bardzo serdeczny przyjaciel jest ober dyrektorem wydawnictwa!» [1, s. 294]. Часто причиною відмови був незалежний характер Єндика, здатність відверто казати в очі гірку правду чи про життя на еміграції, чи про українських еміграційних політичних діячів, чи про моральні якості оточення. Він писав у листі до Вінценза: «Ja nie jestem redaktorem, a dziennym zarobnikiem. Co dziś napiszę, z tego jutro żyję. Może to lepiej, bo nie muszę być „pokorny i posłuszny” i żyć po staropersku, jak to przedstawił Ksenofontem: mówić prawdę i strzelać z łąka, to znaczy pisać ostro i celnie» [1, s. 299] Спільною рисою всіх листів Єндика до Вінценза була їхня щирість та іронічність, інколи – досить гострі оцінки свого еміграційного оточення: «W ogóle Państwo wyobraża sobie, że tutaj pośród moich kochanych ziomeków oblizują się od miodu, a to szczerza nieprawda, mam pełny pysk nie miodu, a dziegciu. Brrr!» [1, s. 323].

У 1956 році Вінценз присвятив молодшому приятелю новелу, що дуже порадувало українського письменника: «Bardzo ucieszyłem się Pańską dedykacją. Po sonecie Derżawina [5] jest ona drugim podarkiem literackim. Opowiadanie podobało mi się, a pomysł jeszcze więcej – zastawić biskupa tańczyć, żeby dowieść, że radość istnieje poza wódką. I co to za głęboka myśl!» [1, s. 289]. Не бажаючи, як висловився Єндик, бути «боржником» Вінценза, він писав у листі, що теж подарує Вінцензові своє оповідання, тільки роздумує над тим, яке ж обрати – «Розповідь одного жида» чи «У небі» [1, s. 290]. А оскільки в архіві Станіслава Вінценза серед творів Єндика є і новела «У небі» [4, s. 5–26] – це свідчення того, що свого слова український письменник дотримав.

Окремою лінією проходили в листах теми особистого характеру, вони вражають своєю відвертістю і самокритичністю: так писати можна було лише до близького друга, який зрозуміє твої помилки, буде сварити тебе за погані вчинки, але завжди підтримає у тяжку годину. Проблемою еміграційного життя для Єндика у перших повоєнних роках була самотність («W tym roku siedziałem na Wielkanoc w karczmie, bo nikt mnie nie zaprosił, a ja sam także nie miałem gdzie się zapchać...» [1, s. 273]) і залежність від

алкоголю. Зі змісту листів вимальовується людина, яка намагалася перемогти себе й обставини. У листі до Вінценза Єндик писав: «Pańskie informacje są prawdziwe, ale przesadzone. Rzeczywiście ja piję „bez zrozumienia”, (...). Ale już, zdaje się na całe życie skończyłem z tym moim największym wrogiem» [1, s. 290].

Листи Єндика завжди розпочиналися звертанням, в яке він вкладав усю повагу до Станіслава Вінценза і його родини. Він цінував Вінценза за глибокі, енциклопедичні знання як польської, так і зарубіжної літератури, етнографії, філософії, тому не випадкове звернення до польського письменника «Wielce szanowny i Kochany Panie Doktorze»; закінчуючи лист, він ніколи не забував передати вітання дружині Вінценза («Przesyłając ucałowanie rączek dla JW. Pani Doktorowej, – ściskam Pana mocno i serdecznie» [1, s. 277]) і завжди додавав фразу: «Zawsze całkiem oddany – Roman Jędyk». І це була щира правда, тому що за довгі роки повоєнного спілкування він не раз доводив своє шляхетне ставлення до співця Гуцульщини. Для Єндика постать Вінценза втілювала в собі найкращі риси людини («Pan jakoś pozostał w mej świadomości jak symbol człowieczeństwa» [1, s. 272]), він дивувався позитивному ставленню польського письменника до всіх людей, його гуманізму («przecież Pan nawet w świniach widzi Boskie stworzenie» [1, s. 304]). За довгі роки повоєнного спілкування, листування та зустрічей повага Єндика до Вінценза тільки зростала: «O Państwie pamiętam zawsze, bo przecież Pan, Drogi Pobratymie, jest dla mnie „switoczem” może teraz więcej jak w młodości, przecież emigracja polega na tym, że koło człowieka płączy się tyle hołoty, dlatego miło przynajmniej w myślach widzieć człowieka» [1, s. 305]. Вітаючи Станіслава Вінценза з 80 днем народження, Єндик складає віншування німецькою мовою, бажає йому прожити сто років та нагадує епізод зі своєї новели у «Небі», щоб, як він писав, «подарувати» ювіляту небо «на письмі»: «Naprzód najserdeczniejsze gratulację dla Pana Stanisława z 80 rokiem. Hoch soll Er Leben, hoch soll Er Leben, dreimal hoch! 100 lat I jeszcze troszeczeki! To troszeczeku, żeby przypomnieć sobie różne odchylenia od normalności, jeśli Pan Doktor w ogóle był kiedyś normalny, I bić się w pięści kułakiem w skruszeniu serca, jeśli naprawdę Pan Bóg tego potrzebuje. Kiedyś napisałem opowiadanie „B niebi”, gdzie kłóć się z Świętym Piotrem, żeby

nie zawracał mnie głowę, bo dość nacierpiałem się już na ziemi i niebo mi się prawnie należy. Zresztą myśli, że Pan Stach już bez porównania lepszy ode mnie, a niedawno otrzymałem opinię od jednego z naszych Księży, że na pewno będę w niebie. Wtedy zapytałem: „Чи може мені дати це на письмі?”. Nazwał mnie synikiem. Co prawda nie jestem księdzem, ale korci mnie bardzo dać Stachowi niebo na piśmie» [1, с. 333–334]. Вінценз свої листи до Єндика теж завжди розпочинав словами «Kochany Panie Romku!», а закінчував, традиційно, гуцульською говіркою: «Ściskam Pana serdecznie i daj Boże myrnie, ne żury sy» [2, с. 463].

У жовтні 1966 року Єндик відвідав Вінцензів у Лозанні, планував приїхати наступного року, але не мав можливості залишити роботу. У липневому листі з 1967 року (на бланку Українського технічно-економічного інституту) він пише до Вінценза: «Serdecznie dziękuję za list. Nasza przyjaźń jest wieczna. Jestem za stary, żeby szukać innych przyjaciół, takich jak Pan, Panie Stanisławie, w ogóle nie dużo w przyrodzie, między moimi znajomymi nie widzę porównania z Panem» [1, с. 317]. У 1968 році Єндик відвідав Вінценза у Лозанні, де лікувався польський

письменник, і це була вже остання зустріч земляків і однодумців.

Листування між Ростиславом Єндиком і Станіславом Вінцензом тривало п'ятнадцять років. Воно дозволяє нам додати нові факти до їхніх творчих біографій, допомагає краще зрозуміти постать Ростислава Романа Єндика, сповнену протиріч і суперечностей; людини, що написала декілька художніх творів, в яких дуже виразними були, як він сам писав, «antypolskie akcenty» [1, с. 277], і в той же час була відданим і вірним другом польського письменника. Кореспонденція Єндика й Вінценза є прикладом щирої дружби двох визначних особистостей, які мали різні погляди, але були відкритими і на першому місці ставили вищу правду. Не випадково на архівній папці з листами Єндика пані Ірена Вінценз написала: «Jędyk Rostysław – Ukrainiec, antropolog z wykształcenia, pisarz z zawołania, zaprzyjaźniony z nami przed wojną, przyjeżdżał do Bystreca. Podziwiał Stanisława Vincenza. Kontakt znowu po wojnie, był u nas w La Combe, byliśmy u niego w Monachium, był rektorem uniwersytetu ukraińskiego (...) Duża korespondencja, przyjeżdżał do Lozanny, napisał szkic o Stanisławie Vincenzie w „Naukowych Zapiskach” [11]. Wierny, oddany przyjaciel» [1, с. 261].

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів Станіслава Вінценза. Відділ рукописів Національного інституту ім. Оссолінських у Вроцлаві. Листи Єндика до Вінценза. Справа № 17626 / II. – 466 с.
2. Архів Станіслава Вінценза. Відділ рукописів Національного інституту ім. Оссолінських у Вроцлаві. Листи Вінценза до Єндика. Справа № 17653 / II. – 494 с.
3. Архів Станіслава Вінценза. Відділ рукописів Національного інституту ім. Оссолінських у Вроцлаві. Листи до Вінценза. Справа № 17647 / II. – 480 с.
4. Архів Станіслава Вінценза. Відділ рукописів Національного інституту ім. Оссолінських у Вроцлаві. Матеріали різних авторів. Ростислав Єндик. Твори і матеріали. Справа № 17587 / II. – 51 с.
5. Бучко Іван (1891–1974) – церковний і громадський діяч, архієпископ Української греко-католицької церкви.
6. Вінценз С. Коляда на Гуцульщині (уринок з повісті «На високій полонині»). Переклад з польської Р.Є. // Станіслав Вінценз / Християнський голос. – 1957, грудень, ч. 1–2 (416–417). – 3 с.
7. Державін Володимир (1901–1965) – еміграційний поет і літературний критик.
8. Добрянський-Демкович Михайло (1905–1972) – український суспільний діяч, публіцист, історик. Із 1944 року перебував на еміграції. У

1956–1972 рр. завідував українською редакцією радіостанції «Свобода».

9. Залевська О. Прозова творчість Ростислава Єндика в контексті стильових пошуків доби / Оксана Залевська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія «Літературознавство». – Т. 3. – Тернопіль, 2008. – С. 40–50.

10. Єндик Р. Станіслав Вінценз – співець Гуцульщини / Ростислав Єндик // Наукові записки. – Мюнхен: Wissenschaftliche Mitteilungen, 1971–1972. – 177 с.

11. Хороб М. Фольклорно-міфологічні засади прози Ростислава Єндика / Марта Хороб // Вісник Прикарпатського університету. Філологія. – Вип. 4. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – С. 57–64

12. Ołdakowska-Kuflowa M. Stanisław Vincenz. Pisarz. Humanista. Orędownik zbliżenia narodów. Biografia / Mirosława Ołdakowska-Kuflowa. – Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 2006. – 391 s.

13. Vincenz A. Onomastyka i nacjonalizm / Andrzej Vincenz // Kultura. – 1954. – № 3. – С. 141–145.

14. Vincenz St. Na wysokiej połoninie: obrazy, dumy, gawędy z Wierchowiny huculskiej / Stanisław Vincenz. – Т. 1-2. – Лондон: Nakładem Katolickiego Ośrodka Wydawniczego «Veritas», 1956.